

РЕЦЕНЗИЯ

ОТ: ПРОФ. Д-Р ЕЛЕНА МЛАДЕНОВА ШИПКОВЕНСКА, ДМ

ОТНОСНО ПРОЦЕДУРА ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ” ПО НАУЧНА СПЕЦИАЛНОСТ „УПРАВЛЕНИЕ НА ОБЩЕСТВЕННОТО ЗДРАВЕ” НА ДОЦ. МИХАЕЛА АТАНАСОВА ВАРНЕВА, ДМ НА ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД НА ТЕМА “ПРОФЕСИОНАЛНО СДРУЖАВАНЕ И РАЗВИТИЕ НА ДЕЙНОСТТА НА ЗЪБОТЕХНИЦИТЕ В БЪЛГАРИЯ

Със заповед № Р-109-371/04.11.2024 г. на Ректора на Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна съм определена за член на Научно жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд на тема „Професионално сдружаване и развитие на дейността на зъботехниците в България“, за придобиване на научна степен „*доктор на науките*” в област на висше образование: 7. Здравеопазване и спорт; Професионално направление: 7.4. Обществено здраве; Научна специалност: „Управление на общественото здраве“.

АКАДЕМИЧНО РАЗВИТИЕ НА КАНДИДАТА

- Доц. Михаела Атанасова Варнева, дм е завършила ИПЗКССО „д-р Н.Николаев“ – Варна, специалност „Зъботехник“ през 1983 г.
- През 1994 г. полага квалификационен изпит за придобиване на полувисше медицинско образование по специалност „Зъботехник“ в ПМИ – Варна.
- От 2000 г. е бакалавър по „Управление на здравните грижи“, с професионална квалификация „Ръководител на здравни грижи и преподавател в колеж“, ВМА- Пловдив.
- През 2010 г. придобива магистърска степен, специалност „Спортна психология“, НСА „В. Левски“.
- От 2011 - 2013 г. е докторант на самостоятелна подготовка във ФОЗ, МУ - Варна, специалност „Социална медицина и организация на здравеопазването и фармацията“, МУ Варна.
- От 1984 г. – 2015 г. е преподавател по практика в ПМИ – Варна и МУ-Варна.
- Притежава образователна и научна степен „Доктор“ от 2013 г.
- През 2015 г. е избрана за доцент по специалност «„Управление на общественото здраве“.

- От 2021 г. работи като «доцент», в Катедра «Клинични медицински науки» МУ-Варна.
- Награди: 2017 г. Грамота за изключителни заслуги към развитието на Медицински колеж - Варна
- Езици за комуникация: Руски език-добро ниво писмено и много добро ниво говоримо.

Данни за дисертационния труд

Представеният ми за рецензия дисертационен труд е съобразен с изискванията за обем и разпределение. Разработен е в четири глави и съдържа 238 страници. Онагледен е с 19 таблици, 24 фигури, 24 снимки, 4 схеми и 9 приложения.

За да се добие по-реална представа за тематичния обхват на дисертационния труд, ще посоча наименованията на основните теми в разработката : развитие на професионалните сдружения в здравеопазването след 1878 г. до наши дни; правно регламентиране на съсловната организация на зъботехниците в България; периодизация на сдруженията и съсловните организации на практикуващите по специалността „Зъботехник“ у нас; анализ на чуждия опит в организиране на професионалните съюзи на зъботехниците; демографска, професионална и квалификационна характеристика на работещите зъботехници и преподаватели по специалността с образователно-квалификационната степен ОКС „Зъботехник“ в Р. България; оценка на мненията на практикуващите зъботехници и на преподавателите по специалността „Зъботехник“ за нормативната база и управлението на БАЗ у нас; SWOT-анализ на дейността по специалността „Зъботехник“.

Актуалност на дисертационния труд

Известно е, че посоката на развитие в дадена област е зададена в предходните периоди, което определя необходимостта от познаване на миналото. За съжаление историческият подход в здравеопазването се използва рядко, в сравнение с други подходи /икономически, здравно-политически и статистически/, което подчертава значимостта на разработката и избора на темата като удачен.

Въведение

Синтезирано са набелязани основните аспекти, които се разглеждат в дисертационния труд, с акцент върху нивото на развитие на дейността на професионално-съсловните организации на зъботехниците и по някои въпроси, свързани с обучението и практикуването по тази специалност.

Литературният обзор е изграден върху 281 литературни източника, от които 204 на кирилица и 77 на латиница.

Информацията от проучените литературни източници е систематизирана и позволява да се представи и сравни времето на възникване на зъбо-

техническото сдружение в България, с това на останалите сдружения и съюзи на здравни професионалисти. Извлечена е нова, интересна информация доказваща, че Сдруженията и съсловните организации на практикуващите специалността „Зъботехник“ у нас преминават през седем исторически периода и че създаденото през 1910 г. професионално сдружение на зъботехниците съществува самостоятелно до 1947 г. След 1944 г. зъботехническата и зъболекарската професия се развиват заедно до 2019 г. Едва през 2019 г. зъботехническото съсловие получава своя съсловна организация, легитимирана от Закона за съсловната организация на медицинските сестри, акушерките и асоциираните медицински специалисти, на зъботехниците и помощник фармацевтите, в която задължително членуват всички практикуващи тази професия.

Съсловните организации на практикуващите специалността „Зъботехник“ защитават членовете и определят правилата за практикуване на професията. Авторката анализира първият Устав и Правилник, в които са залегнали първоначалните цели и задачи на сдружението. Интересен факт е, че задълженията на зъботехника в миналото не се свеждат само до изработване на зъбопротезни конструкции, но зъботехникът е имал право да „взема мярка от устата на пациента“ и „да поставя изработените от него конструкции в устата на пациента“, което понастоящем е забранено. Авторката подчертава, че през дългия път на развитие, професията на зъботехника непрекъснато се променя в зависимост от постоянно изменящите се изисквания на денталните лекари, пациентите и системата на здравеопазване. От възникването на професията до настоящия момент работната сила е силно променлива величина. Доц. Варнева обобщава, че пътят, който са извървяли зъботехниците от създаването на професията до днес е дълъг. Началото се полага тогава, когато поради увеличаване на обема на работата зъболекарите започват да обучават помощници-зъботехници. Първото голямо увеличение на броя на зъботехниците между 1950 г. и 1956 г. е обусловено от настъпилата децентрализация в ръководството на здравеопазването, въведената безплатна медицинска помощ и увеличения достъп до стоматологични грижи

В хода на реформите се променя и собствеността върху здравните заведения в денталната помощ и предоставянето на здравните грижи преминава през редица етапи: от стопроцентна частна собственост до стопроцентна държавна собственост от 1974 г. до 1989 г., през смесена (публично-държавна или публично-частна) и отново е почти стопроцентна частна собственост.

Анализирана е наличната документация и нормативна база, съгласно която са създавани уставни и правилници за организацията. Оценено е правното регламентиране и политиката на съсловната организация на зъботехниците в България и на 19 професионални организации на зъботехниците по света. Проучен е чуждият опит относно дейността и обучението на зъботехниците и е направен сравнителен анализ. Установено е, че професионалните качества необходими за практикуване на професията и раз-

вие на дейността са идентични: високо ниво на сръчност и мануални умения, способност за точно спазване на предписанията и инструкциите, усет за хармония, форма и естетичност, способност за самостоятелна работа и умения за решаване на проблемни ситуации. Съсловните организации, функциониращи в европейските страни, се различават по отношение на подходите към продължаващото обучение. В някои страни изпълнението на програмата от дейности е задължителна част от трудовата заетост, а в други се изисква лиценз и дейността се регулира от вътрешен или външен компетентен орган.

Направеният от Доц. Варнева синтез на литературните източници показва задълбочено познаване на проблема, представяне на нова информация, добра професионална и терминологична компетентност.

Коментар на целта и методите на проучване:

Настоящият научен труд е резултат от усилията и интересите на автора в областта на управление на здравните грижи и на практикуването на специалността „Зъботехник“. Както целта, така и поставените във връзка с това 10 задачи са обширни, но ясно формулирани. Отговарят на темата на дисертационния труд. Изследваните лица са цялостно характеризирани, а използваните методи - добре подбрани.

Проучването включва *теоретично и емпирично* проучване, с използване на контент-анализ (количествен анализ) на документация, документален историографски метод, социологически методи за дълбочинно и стандартизирано интервю, SWOT анализ.

Теоретичното проучване способства за проследяване развитието на дейността на зъботехниците в България, чрез разкриване на наличната документация и нормативна база, съгласно която са създавани устави и правилници за съсловните организации и профсъюзното движение в здравеопазването у нас.

Емпиричното проучване сред практикуващи зъботехници има за цел да установи познанията им за нормативната база, управлението на БАЗ и очакванията им от БАЗ относно провеждането на СДО. Анкетно проучване сред преподаватели по специалността „Зъботехник“ има две цели - припознаване на БАЗ като собствена съсловна организация и готовността за участие на респондентите в СДО на практикуващите зъботехници.

В дисертационния труд са приложени класически статистически методи за анализ, като резултатите са посочени в информативни таблици и графични обобщения.

Като източници на информация са използвани официални нормативни документи, специализирана професионална литература, архивни книги, сборници и др. материали от библиотеката на Музея по история на медицината към Медицинския университет “Проф. д-р Параскев Стоянов”- Варна, бази данни от ResearchGate, MEDLINE, PubMed, Google scholar, eLibrary. ru, Scopus, както и целево събрани за нуждите на дисертационния труд първични данни - резултати от собствени проучвания.

Избраната методика за изследване позволява успешно постигане на поставената цел и адекватно решаване на задачите в дисертационния труд.

Дискусия върху проведените проучвания:

Теоретичното проучване очертава главно ролята и мястото на сдруженията на зъботехниците в здравеопазването в България. Направената ретроспекция на дейността през периода от 1910 г. до 2022 г. показва интересни констатации, че членската маса през различните периоди е различна по численост, защото не винаги всички членуват в организацията поради нежелание или ограничения, наложени от самата организация. БАЗ регулира дейността на членовете си чрез редица нормативни документи (устав, правила за добри практики и етични кодекси), поддържа регистри, контролира спазването на правилата и нормите и не организира СДО за членуващите в нея зъботехници. Анализът на опита на чуждестранни професионални организации на зъботехниците позволява на авторката за направи извода, че тези сдружения са желани и членството, което е доброволно в някои от тях е въпрос на престиж. Политиките и стратегиите на тези организации са сходни с българските.

Емпиричното проучване за първи път у нас представя очакванията на зъботехниците и преподавателите по специалността „Зъботехник“ към БАЗ. Проучено и сравнено е мнението на респондентите относно въпроси важни за обучението и практикуването на професията. Респондентите подчертават важни за съсловното въпроси, свързани с липсата на методика и организация на продължаващото/следдипломното обучение (СДО); липсата на методика и организация на наставничеството като процес и част от обучението по специалността; липсата на методика за акредитация на самостоятелните медико-технически лаборатории като бази за продължаващото обучение на практикуващите зъботехници и др. Според анализа на данните от собственото проучване съществуват условия за действия, насочени към промяната в схващанията на зъботехниците за БАЗ, която да стане желана и разпознаваема сред работещите по специалността „Зъботехник“ и членството в нея да бъде въпрос на престиж. Авторката аргументира необходимостта от собствена професионална организация за всяка регулирана професия.

Резултатите от проучването позволяват да се проследи не само дългият път, който са извървяли професионалистите по зъботехника, но и как се развива и обогатява практиката по специалността и как промяната на общественно-политическия строй у нас влияе върху професията и съсловните организации. Резултатите способстват да се съберат актуални данни за организацията на продължаващото/следдипломно обучение и да се разработи авторски Модел за развитие на дейността по специалността „Зъботехник“ и Стратегия за развитие на професията „Зъботехник“.

Съгласна съм с формулираните приноси от доц. Михаела Варнева.

Авторефератът към дисертационния труд отразява правилно структурата на дисертационния труд и съдържа в себе си най-съществените резултати и изводи от проучването.

Съответствие с минималните изисквания на МУ- Варна за придобиване на научната степен „Доктор на науките“.

Показатели групи	Изискуем брой точки за Доктор на науките	Брой точки на доц. Варнева, според представените доказателства
Група А	50	50
Група Б	100	100
Група Г /пок. от 5-9/	100	480
Група Д /пок. от 10-12/	100	170
Общо	350	800

Доц. Михаела Варнева, д.м., покрива минималните изисквания на МУ-Варна за придобиване на научната степен „Доктор на науките“.

В тематична свързаност с дисертационния труд е представила 14 публикации. Авторката е единствен автор в представените научни трудове, което потвърждава личното ѝ участие при разработване на дисертацията.

Медицинската библиотека- Варна е удостоверила 30 цитации / 4 -ри цитирания в монографии и колективни трудове с научно рецензиране и 26 – в трудове без научно рецензиране/.

Имам няколко критични коментара към представения за рецензия дисертационен труд. Липсват междинни изводи в литературния обзор, както и в отделните раздели на получените резултати. Изводите са събрани накрая, където е по-логично да се коментират най-важните аспекти от проведеното проучване.

Представеният SWOT анализ се нуждае от допълнителна ситуационна аналитичност.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Представеният дисертационен труд поставя на дневен ред един интересен и слабо проучен проблем. Това е първото по рода си целенасочено и задълбочено изследване на развитието на професионалните сдружения на зъботехниците у нас и на отношението на членовете на „Българската асоциация на зъботехниците“ към сдружението и към следдипломното обучение по специалността.

Дисертационният труд съдържа теоретични и практико-приложни приноси, което го прави ценен за всяко бъдещо изследване отнасящо се до

професионалното сдружаване и развитие на дейността на зъботехниците в България.

Качествата на дисертационния труд, наред със съответствието му с критериите, заложи в ЗРАСРБ, Правилника за неговото приложение и Правилника за развитие на академичния състав на МУ – Варна са основания за моята положителна оценка и препоръка към членовете на Научното жури за присъждане на научната степен „**Доктор на науките**” на **доц. Михаела Атанасова Варнева, д. м.** по специалността „Управление на общественото здраве“.

05.12.2024 г.
София

Рецензент:

Проф. Е.Шипковенска, *дм*

Заличено на основание чл. 5, §1, б. „В“ от Регламент (ЕС) 2016/679
--